

Nemes Nagy József

Hol laknak a gazdagok?

A teljes szöveg eredeti megjelenési helye: Nemes Nagy J. 1999 Hol laknak a gazdagok? (In: Tésits R. - Tóth J. szerk. *1999 A társadalmi minimumtól a jólétig*, JPTE University Press, Pécs, pp. 11-21.)

Napjaink mozgásfolyamatai ismételten a közérdeklődés előterébe tolták a társadalmi és területi egyenlőtlenségeket. Ezek egyik meghatározó - bár távolról sem egyetlen eleme - a jövedelemegyenlőtlenség. Témaválasztásunkat az aktualitás mellett nem kis részben az is vezeti, hogy az e kötettel köszöntött Vuics Professzor tudományos kutatói pályájának is egyik legmarkánsabb vonulatát jelenti az életkörülmények területi egyenlőtlenségeinek vizsgálata, amelyekben talán a jövedelemegyenlőtlenségek jelenti a legalapvetőbb determinációt.

Ki a gazdag?

Ha a “gazdagság” értelmezésének társadalomfilozófiai, mély világnézeti értéktartalmakat hordozó jelentésének boncolgatásától itt el is kell tekintenünk, s materiális tartalmán belül is egyetlen elemre, a jövedelmekre szűkítjük is le a fogalmat, néhány mondatot mindenképp szentelnünk kell értelmezésének. Annál is inkább helyénvalónak látszik mindez, mivel ezzel is világossá tehetjük, hogy a továbbiakban közreadott elemzést pusztán apró adaléknak tekintjük a társadalmi és területi egyenlőtlenségrendszer kutatásában.

A “gazdag” - miként a vele sok tekintetben analóg módon értelmezhető “szegény”, s a regionális elemzésekben gyakorta előforduló “fejlett” vagy épp az “elmaradott” - kategória kapcsán leginkább a mérés, a reális számbavétel nehézségeit szokás elsőként emlegetni. Mielőtt azonban bármit mérnénk vagy számbavennénk, jó látni azt is, hogy ezen fogalmak értelmezésében jól elkülöníthető jelentések illetve álláspontok fedezhetők fel. Három, világosan elkülöníthető megközelítése e fogalmaknak (*Förster, M. F. 1998) az abszolút, a relatív és a szubjektív megközelítés.*

“Abszolút gazdagnak” talán azon keveseket tekinthetjük - hangsúlyozottan a szó materiális értelmében -, akik életvitelében lényegében semmifajta anyagi korlát nincs. A “relatív

gazdagok” már többen vannak, ők azok, akiknek a többiekénél jellemzően és érzékelhetően “több jut”. A “szubjektív gazdagság” azon kevesekre jellemző - ugyancsak a leszűkített anyagi értelemben -, akiknek “az az érzésük”, hogy a maguk életviteléhez kielégítő nagyságú jövedelemmel rendelkeznek. Míg a szegénység vagy az elmaradottság tekintetében az abszolút, a relatív és a szubjektív értelmezés szerint érintettek köre e sorrendben vélhetően növekvő, a gazdaságság kapcsán már nehezebben megítélhető az érintettség kiterjedése. Azokban az empirikus, statisztikai alapú vizsgálatokban, amelyek a fenti fogalmakkal operálnak jellemzően azok *relatív* értelmezése jelenik meg, ez a tartalom operacionalizálható ugyanis legkönnyebben.

Ugyancsak markáns szemléleti és kutatási irányzatot jeleznek azok a - jellemzően szociológiai indíttatású - vizsgálatok, amelyek nem ragadnak meg a gazdag-szegény leegyszerűsítő dichotómiánál, az egyetlen számmal kifejezhetőnek vélt jövedelemszintnél, hanem kifejezetten többdimenziós térben helyezik el és azonosítják az egyes társadalmi csoportokat (a mérés során is érvényesítve a fogalom sokdimenziós és sokmutatós jellegét). A legújabb ilyen típusú hazai elemzésben (*Fábián Z. - Róbert P. - Szívós P. 1998*) például a következő nyolc ún. státuszcsoporthatározták meg a kutatók: jómódú, fogyasztáscentrikus, megtakarításcentrikus, vagyonos fogyasztó, vagyonfelélő, vagyontalan fogyasztó, deprivált, szegény. (A jelzett kutatás részletes interpretálása helyett itt csak arra utalunk, hogy e csoportok azonosításában minden korábbi hasonló vizsgálatnál markánsabban jelenik meg a települési és regionális helyzet, jelezvén a térdimenzió határozott felértékelődését a társadalmi tagozódásában a rendszerváltozást követően).

Kit tekintenek gazdagnak a magyarok?

Anélkül, hogy - izgalmas nemzetkarakterológiai utazásra indulva - újabb mellékvágányra terelnénk a tanulmányt, néhány szót megérdemelnek a témakör további hazai sajátosságai is. A fejezet kérdőjeles címére rövid választ adhatunk: *mindenkit, csak saját magukat nem eléggé*. Ha van ország, ahol a gazdag-szegény, a fejlett-elmaradott fogalompárokhoz leginkább a szubjektív jelentés kötődik társadalmi méretekből, hazánk mindenképp ilyen. A jólismert “hungaropesszimizmussal” szoros rokonságban lévő okok boncolgatása helyett, az azt máig életben tartó társadalmi mechanizmusok közül egyetlen, a területiség problémaköréhez kapcsolódó ma is virulens mechanizmusra érdemes utalni. A hazai terület- és településfejlesztés egészét a múltban és ma is átfogó “versengés a fejlesztési forrásokért” (*Vági G. 1982*) a rendszerváltozás után kialakított, dominánsan a normatívákra alapuló

támogatási rendszerekben egy másik versengésen nyugszik, ez a “versengés az elmaradottságért” (pontosabban az elmaradottság kimutatásáért). Ezt a mechanizmust megrendíthetetlenül táplálja a forráselosztások minimális objektivitását is megakadályozó információhiány, amelynek legnyilvánvalóbb eleme épp az, hogy a valós lakossági jövedelmekről nincsenek megbízható információk. Az már külön történet, hogy ezen körülmények között miként konstruálódnak “tudományosan megalapozott” szempontok a támogatáselosztásokhoz (Nemes Nagy J. 1996, 1998a). Ahogy e mechanizmusban semmi ésszerű ok nincs arra, hogy bármely térség vagy település a fejlettsége kimutatását óhajtja, a mai átmeneti időszakban nem láthatóak olyan szabályozási mechanizmusok, nyílt értékorientációk sem, amelyek az egyéni anyagi gazdagságot is a nagyobb nyilvánosság felé tereljék, nem pusztán büntető céllal, hanem pozitív tartalmát is erősítve. (Egy apró példaként - már röstellem ugyan leírni, hisz nem először teszem - ilyen elemnek tartanám, ha az immár 10 éves jubileumát “ünneplő” személyi jövedelemadóról, miként az egy normális jogállamban szokás, végre megjelenéne nyilvános, könnyen hozzáférhető kiadványok, adóstatistikai évkönyvek.)

Növekvő jövedelmi egyenlőtlenségek

Ma hazánkban a jövedelmek szóródásáról, benne a területi és települési egyenlőtlenségekről egyrészt a KSH reprezentatív jövedelemfelvételeiből (a legutóbbi az 1995-ös évre vonatkozik), valamint - települési szinten - jóval részletesebb bontásban, ugyanakkor tartalmát tekintve jóval szűkebb jövedelemkörre kiterjedően a PM-APEH (nem publikált) településsoros adataiból nyerhetünk képet. Utóbbiak a személyi jövedelemadó bevallásokban szereplő adóköteles jövedelmek nagyságáról és eloszlásáról adnak információt. (A személyi jövedelemadóról, annak kiemelt önkormányzati finanszírozási szerepe következtében, az éves költségvetési törvények önkormányzati mellékleteiben évek óta közread településsoros információkat a *Magyar Közlöny*.) A tanulmány a továbbiakban e két adatbázist használja. A KSH adatfelvétele az 1996-os mikrocenzushoz kapcsolódó 2 %-os mintán kerül lebonyolításra, s bár a válaszmegtagadás épp a vélhetően legmagasabb jövedelműek és a fővárosban lakók esetében volt a legnagyobb arányú (Az 1996-os jövedelmi felvételre...KSH 1996), a felvétel eredményei a nagyobb társadalmi csoportok, a fő háztartástípusok illetve a megyék szintjén meglévő jövedelmi egyenlőtlenségeket jól tükrözik. Kiforrott jövedelemszámbavételi eljárások híján a teljes jövedelem területi és települési becslésének lehetséges módszerei ma is kutatások tárgyát képezik (Kovács Cs. 1993, 1997).

A KSH jövedelemfelvételeiben számbavett *összes jövedelem* magába foglalja a munkaviszonyból, a vállalkozásokból és a mezőgazdasági kistermelésből származó jövedelemeket éppúgy, mint a pénzbeni társadalmi juttatásokat, amelyeknek a nyugdíj, a családi pótlék (és a kilencvenes években) a munkanélküli segély a legfontosabb elem, s mindez kiegészül az egyéb forrásokból származó bevételekkel. Ezzel szemben *az adóköteles jövedelmek* - a hazai adórendszer ismert sajátosságai miatt - lényegében a munkaviszonyból származó jövedelmek területi arányait tükrözik vissza, szintjükben csak alig játszanak szerepet a vállalkozói jövedelmek. Átfogó jellemzője a vizsgált időszaknak, hogy a jövedelmek reálértéke 1987 és 1995 között minden térségben (a KSH adatai szerint országosan 37, a fővárosban 30, a vidéki városokban 38, a községekben 40 százalékkal) csökkent, ezért az alábbi röviden értékelésben a főváros és a nyugati megyék kapcsán említett "javulás" *tulajdonképp csak az átlagnál kisebb reálértékvesztést* jelent.

Ha a KSH jövedelemfelvételeiből számított egyenlőtlenségi mutatókat vizsgáljuk (*1. táblázat*), egyértelmű tendenciaként tárul elénk a jövedelemegyenlőtlenségek növekedése az elmúlt másfél évtizedben.

Egyenlőtlenségi mutatók	1982	1985	1995
A felső és alsó tized átlagjövedelmének aránya	3,8	4,6	7,5
Éltető-Frigyes index*	1,82	1,99	2,36
Robin Hood index**	14,9	17,0	21,0

1. táblázat A jövedelemegyenlőtlenségek növekedése (1982-1995)

* Azt méri, hogy az átlag feletti átlagjövedelme hányszorosa az átlag alatti átlagjövedelmének (Duál-mutató), ** A Hoover-indexszel analóg mutató, a jövedelem ennek megfelelő százalékát kellene a "gazdagoktól" (az átlag feletti jövedelműektől) a "szegényekhez" (átlag alatti jövedelműek) átcsoportosítani, hogy teljes legyen a jövedelem-egyenlőség. (Forrás: *Jövedelemeloszlás Magyarországon 1995*, p. 11., Mindkét mutató számításához lásd még: *Nemes Nagy J. 1998b*, 2.5 táblázat, p. 52.)

Ugyanez az alaptendencia tárul fel akkor is, ha a jövedelmeket nem egyéni és háztartási szinten hasonlítjuk össze, hanem területi és települési egységek szerint. Az adóköteles jövedelmek alapján (ezek arányát *Kovács Cs. 1997* az összes jövedelmen belül 40 százalékra

teszi,) tetszőleges területi aggregációban vizsgálhatjuk e jövedelemszegmens területi egyenlőtlenségeinek változását. (2. táblázat).

E számítások világosan bizonyítják a kilencvenes évek meghatározó regionális fejlődési tendenciáját: minden aggregációs szinten növekedett a jövedelemszóródás, határozott területi és települési differenciálódás zajlik. A szórásmaximum minden aggregációban 1994-ben alakult ki, azóta már kissé csökkent a differenciáltság, bár a legutóbbi értékek is jóval felülmúlják az induló szintet, hisz 1988 és 1996 között az egy lakosra jutó adóköteles jövedelmek területi egyenlőtlenségei minden aggregációs szinten mintegy másfélszeresükre nőttek. A már a hét tervezési-statisztikai régió szintjén megjelenő viszonylag nagy szórásérték előrejelzi a jövedelemegyenlőtlenségek legalapvetőbb területi megosztó dimenzióját, a főváros és a vidék közötti nagy különbséget. A településszinten mérhető szórás több, mint fele Budapest kiugró jövedelemszintjéből adódik.

Évek	Súlyozott relatív szórás (%)			
	Települések (n=3100)	Kistérsége k (n=150)	Megyék (n=20)	Régiók (n=7)
	között			
1988	25.4	22.2	19.6	17.3
1989	27.6	24.0	21.2	18.5
1990	30.2	26.1	23.1	19.9
1991	30.8	25.5	21.2	17.9
1992	34.6	29.8	26.4	22.1
1993	35.6	30.8	27.1	22.7
1994	36.5	31.5	27.7	23.5
1995	35.9	30.7	26.7	22.6
1996	35.7	30.5	26.4	22.3

2. táblázat. Az egy lakosra jutó adóköteles jövedelmek területi egyenlőtlenségeinek változása különböző térségi szinteken (1988-1996)

Megyei szinten összekapcsolva a kétfajta jövedelem-mutató alakulását a rendszerváltozás előtti és a mai időszakra vonatkozóan, érdekes összefüggések, megyecsoportok kimutatására van mód (3.táblázat). Az adatok igazolják, hogy érzékelhetően nőtt a főváros és a vidék közötti jövedelmi rés, s erősebben tagolódik ma a vidék is, bár itt nem annyira a differenciáltság növekedése az igazán markáns, hanem a regionális átrendeződés: a nyugati térségek kiemelkedése és (elsődlegesen) az északi megyék pozícióromlása. Ezek a mozgások sem okoztak azonban teljes "inverziót" a jövedelmi térszerkezetben, amit jelez az is, hogy az összes jövedelem 1987-es és 1995-ös értékei alapján számított Spearman-féle rangkorreláció

értéke 0,61, ami inkább azt az összefüggést erősíti, hogy - noha vannak elmozdulások a megyék helyzetében -, de a korábban magasabb jövedelmű térségek ma is jellemzően előkelőbb helyen állnak, s a tradicionálisan elmaradó térségek nem tudtak javítani helyzetükön.

Ha pusztán a jövedelmek relatív (az országos átlaghoz viszonyított) szintjét vizsgáljuk a két időpontban, szembetűnik az, hogy egyedül a fővárosban múlja felül az átlagot mind a négy érték.

A legjobb pozíciójú vidéki térségek (Győr-Moson-Sopron illetve Fejér megyék) esetében is van legalább egy olyan jövedelemmutató, ami, ha csekély mértékben is, de átlag alatti szintre utal (a vidéki átlagot azonban meghaladják ezek a jövedelmek). Összességében nyolc olyan megye volt a vizsgált időszakban az országban, ahol valamelyik időpontban egyik vagy másik jövedelemmutató elérte az országos átlagot. Tizenegy térségben ellenben minden esetben átlag alatti volt a jövedelemszint.

Megyecsoportok	Egy főre jutó					
	összes jövedelem			adóköteles jövedelem		
	átlag = 100					
	1987	1995	Változás	1988	1995	Változás
<i>Javuló pozíció mindkét jövedelemfajtaban</i>						
Budapest	113,8	125,6	11,8	137,7	152,1	14,4
Vas	95,3	103,8	8,5	90,4	105,4	15,0
Tolna	98,4	104,0	5,6	89,6	90,3	0,7
Zala	98,7	100,2	1,5	87,3	97,7	10,4
Somogy	92,0	93,5	1,5	81,4	82,0	0,6
Győr-Moson-Sopron	100,1	100,2	0,1	97,8	106,9	9,1
<i>Ellentétes mozgás a két jövedelemfajtaban</i>						
Baranya	100,3	102,1	1,8	97,6	89,3	-8,3
Fejér	100,7	99,9	-0,8	102,3	104,2	1,9
Csongrád	103,1	101,7	-1,4	88,8	94,4	5,6
Veszprém	102,2	93,0	-9,2	96,2	98,0	1,8
<i>Romló pozíció mindkét jövedelemfajtaban</i>						
Pest	98,1	97,0	-1,1	102,5	98,4	-4,1
Borsod-Abaúj-Zemplén	89,6	88,0	-1,6	89,6	81,0	-8,6
Bács-Kiskun	96,9	93,3	-3,6	82,2	76,6	-5,6
Hajdú-Bihar	91,2	86,3	-4,9	83,6	80,4	-3,2
Békés	98,4	92,8	-5,6	82,5	80,8	-1,7
Jász-Nagykun-Szolnok	98,8	91,6	-7,2	84,2	81,4	-2,8
Heves	98,0	90,8	-7,2	91,2	86,8	-4,4
<i>Erős romlás mindkét jövedelemfajtaban</i>						
Nógrád	93,4	87,6	-5,8	94,0	78,0	-16,0
Komárom-Esztergom	103,9	96,2	-7,7	109,1	98,0	-11,1
Szabolcs-Szatmár-Bereg	91,5	81,2	-10,3	70,4	64,3	-6,1
Ország(%)	100,0	100,0		100,0	100,0	
Ország (ezer Ft)	66	212		50	156	

3. táblázat A megyei jövedelempozíciók változása a kilencvenes évek első felében

(Forrás: összes jövedelem: KSH, adóköteles jövedelem: PM-APEH)

Ha a jövedelempozíciók változására koncentrálnunk, akkor négy nagyobb csoport képezhető.

A fővárost és öt dunántúli megyét foglal magába az a csoport, amelyben mindkét jövedelemfajtaiban javultak a relatív jövedelemszintek. Budapest mellett (miként a gazdasági mutatók többségében, úgy itt is) Vas megye előrelépése a leglátványosabb. A következő csoportot az a négy megye képezheti, ahol a két jövedelemfajtaiban eltérő irányú mozgásokra derítenek fényt az adatok. Míg Baranyában a felmérések szerint az összes jövedelem viszonylag stabil szinten áll, romlott az adózott jövedelmek tükrében mérhető pozíció. Fejér, Csongrád és Veszprém esetében épp fordított a helyzet. A többi megyére minden jövedelemlemben relatív pozícióromlás jellemző. Ennek mértéke szerint azonban Nógrád, Komárom-Esztergom illetve Szabolcs-Szatmár-Bereg megye leválasztható a jellemzően az ország alföldi és északi régióban található megyék sorából. E három megyében ugyanis különösen radikális romlást jeleznek az adatok.

A mozgások értelmezése kapcsán érdemes felhívni a figyelmet arra a sajátosságra, hogy - bár a kétfajta jövedelem megyei rangsorai erősen korrelálnak egymással - az összes jövedelemben kimutatható pozícióváltozások szélsőértékei érzékelhetően alatta maradnak az adóköteles jövedelmekének. Az előbbiben legnagyobb előrelépést felmutató főváros 11,8 százalékponttal növelte előnyét, s Szabolcsnak 10,3 százalékpontos visszaesést szenvedett el, az adóköteles jövedelmekben ennél nagyobb a relatív helyzetén leglátványosabban javító illetve a leginkább romló helyzetű megyék pozícióváltozása: 15,0 (Vas) illetve -11,6 (Nógrád). E kettősség fontos tényezője az, hogy a legnagyobb pozícióromlást elszenvedő ipari depressziós térségekben (Nógrád, Borsod, Komárom, Baranya) az összes jövedelmek szintjét a kilencvenes évtized közepén az aktuális bérekhez viszonyítotva relative magas nyugdíjak viszonylagosan kiegyenlítik az adóköteles jövedelmekhez képest (ez sajátos "visszfénye" a korábbi időszakban élvezett viszonylagos preferáltságnak).

Magas jövedelműek területi és települési elhelyezkedése

A jövedelem egyike azoknak a jelzőszámoknak, amelyek sajátos, nem szimmetrikus eloszlásúak, hanem az eloszlás lognormális. Ez azt jelenti, hogy a lakosság nagyobb csoportja tartozik az alacsony és közepes jövedelműek közé, miközben a jövedelmek felső határa szinte "végtelen", azaz a gyakorisági függvény ellaposodva messze elnyúlik a magas jövedelmek irányában. Ez a jellegzetesség nemcsak egyéni és háztartási szinten igaz, hanem nagyobb aggregációkban is. *Ruttkay É. 1998* például egyértelműen igazolta azt, hogy a települések eloszlása az egy lakosra jutó adóköteles jövedelem szerint minden településnagyság-csoportban lognormális jellegű.

A KSH 1995. évi jövedelemfelvételéből a legmagasabb jövedelműek területi eloszlásáról csak a megyék szintjén kaphatunk képet (*4. táblázat*). A legmagasabb jövedelemmel rendelkező felső öt százalék (a felső népességhuszad) területi eloszlása tulajdonképp egyetlen markáns jellemvonást hoz felszínre: e népességcsoport közel fele (45,2%) a fővárosban él. A megyék közül ebben az adatsorban egyedül Tolna részaránya múlja felül a népességi arányt. Jóval alatta marad a "leggazdagabbak" aránya a népességi részesedésénél Szabolcs-Szatmár-Beregben, Borsod-Abaúj-Zemplénben valamint Veszprémben (!?). A nagytérségek közül - megegyezően más közismert jellemzőkkel - a két északi régióban található a relatíve legkevesebb magas jövedelmű személy.

Ha az adóstatisztikai adatbázist használva a jövedelmi piramisnak méginkább a csúcán lévő adózói kört vesszük górcső alá, megállapíthatjuk, hogy az 1996. évi személyi jövedelemadó bevallások szerint 6878 adózó adóköteles (bruttó) jövedelme haladta meg az 5 millió forintot (azaz ez a csoport még a "felső tízezernél" is kissé szűkebb). Ők az adózók 0,15 százalékát képviselik, adóköteles jövedelmük azonban a teljes országos összegnek már 2,78 százaléka, s ez a kör fizette az összes személyi jövedelemadó több, mint öt százalékát (5,53%). Míg országos átlagban egy adófizető átlagos bevallott adóköteles jövedelem 1996-ban 439ezer, adózás utáni nettó jövedelmének átlagos éves összege 335ezer forint volt, az itt vizsgált legmagasabb jövedelműek esetében ugyanezen értékek elérték a 7,6 illetve a 4 millió forintot (természetesen ezek is csak egy átlagértékek, amelyek mögött egyénenként ennek többszörösét is elérhetik a jövedelmek). Noha - ez esetben teljesen indokoltan - nincsenek információk a magas jövedelmek forrásairól, feltételezhető, hogy épp e csoport esetében a bevallott jövedelmeken belül már nem dominálnak a munkaviszonyból származó bevételek, hanem nagy a súlya a vállalkozásból, befektetésből eredő jövedelmeknek.

Megyék, régiók	A népesség (1996)	A jövedelmi felső népesség- huszad* (1995)	Az 5 mó Ft feletti adóköteles jövedelmet bevallók** (1996)	Települések száma, 1996-ban, ahol az 5 mó Ft feletti adóköteles jövedelmet bevalló adózók száma**						
				megoszlása (%)	száma (fő)	Legalább 1	100 és több	50-99	20-49	10-19
Budapest	18,5	45,2	60,8	4183	1	1				
Pest	9,8	6,5	9,0	620	84		1	6	11	66
<i>Közép-Magyarország</i>	<i>28,3</i>	<i>51,7</i>	<i>69,8</i>	<i>4803</i>	<i>85</i>	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>6</i>	<i>11</i>	
Fejér	4,2	4,0	3,2	223	22	1	1			20
Komárom-Esztergom	3,1	2,9	1,4	97	19			2		17
Veszprém	3,7	1,8	1,7	120	22			1	2	19
<i>Közép-Dunántúl</i>	<i>11,0</i>	<i>8,7</i>	<i>6,3</i>	<i>440</i>	<i>63</i>					
Győr-Moson-Sopron	4,2	3,0	2,6	181	23	1		1	1	20
Vas	2,7	2,5	1,3	88	18		1			17
Zala	2,9	1,9	1,2	82	11			2		9
<i>Nyugat-Dunántúl</i>	<i>9,8</i>	<i>7,4</i>	<i>5,1</i>	<i>351</i>	<i>52</i>					
Baranya	4,0	3,3	1,8	126	21		1			20
Somogy	3,3	1,7	1,0	67	15			1	1	13
Tolna	2,4	3,0	1,4	95	11			2		9
<i>Dél-Dunántúl</i>	<i>9,7</i>	<i>8,0</i>	<i>4,2</i>	<i>288</i>	<i>47</i>					
Borsod-Abaúj-Zemplén	7,3	3,6	2,7	185	25		1	1	1	22
Heves	3,2	2,0	1,0	67	10			2		8
Nógrád	2,2	1,3	0,5	34	9			1		8
<i>Észak-Magyarország</i>	<i>12,7</i>	<i>6,8</i>	<i>4,2</i>	<i>286</i>	<i>44</i>					
Hajdú-Bihar	5,4	3,5	2,2	153	16	1			1	14
Jász-Nagykun-Szolnok	4,1	2,1	1,6	108	20		1		1	18
Szabolcs-Szatmár-Bereg	5,6	1,4	1,0	72	13		1			12
<i>Észak-Alföld</i>	<i>15,1</i>	<i>6,9</i>	<i>4,8</i>	<i>333</i>	<i>49</i>					
Bács-Kiskun	5,3	3,5	1,7	117	21		1		1	19
Békés	3,9	3,2	1,4	93	16			1	1	14
Csongrád	4,2	3,7	2,4	167	13	1		1		11
<i>Dél-Alföld</i>	<i>13,4</i>	<i>10,4</i>	<i>5,5</i>	<i>377</i>	<i>50</i>					
<i>Együtt</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>6878</i>	<i>391</i>	<i>5</i>	<i>8</i>	<i>21</i>	<i>21</i>	<i>336</i>

4. táblázat A magas jövedelműek regionális megoszlása 1995-96-ban

(Forrás: * KSH jövedelemfelvétel, ** Személyi jövedelemadó bevallások)

A részletesebb települési-térségi helyzetkép érzékeltetésére alkalmas adóköteles jövedelmi adatok is alapjaiban megerősítik a KSH teljeskörű jövedelemfelvételének legmarkánsabb jellemvonását, a fővárosi jövedelemkoncentrációt. A legmagasabb adóköteles jövedelemmel rendelkező személyek hatvan százaléka fővárosi lakos. Az összes adófizető 1 ezrelékét

jelentő legmagasabb jövedelmű fővárosiak a bevallott jövedelmekből 17, a befizetett adóból 34,4 százalékkal részesedtek.

A magas adózott jövedelmű budapestieknek több, mint a fele négy budai kerületben lakik (II., XI., XII., III.). A két éllovas budai kerületben több magas jövedelmű lakost jeleznek az adatok, mint a megyeszékhelyeken együttvéve. A pesti oldalon Zugló és a XIII. kerület is több, mint kétszáz magas jövedelmű adózó lakóhelye, azaz itt is jóval nagyobb koncentráció, mint bármely vidéki városban. (A legtöbb magasjövedelmű adózó a vidéki városok közül Szegeden él, de ez a város is csak a tizedik helyre kerülne, ha a fővárosi kerületek közé illeszténék). Az ellentétes pólust a fővároson belül a dél-pesti kerületek képviselik, de ezek is a kisebb megyeszékhelyekhez hasonló létszámokat mutathatnak fel (5. táblázat).

Kerületek	Adózók száma (fő)	Adóköteles jövedelem (mó ft)	Személyi jövedelemadó (mó Ft)
BUDAPEST II.	742	6346	2972
BUDAPEST XI.	536	4161	1912
BUDAPEST XII.	491	3909	1830
BUDAPEST III.	365	2763	1291
BUDAPEST XIII.	268	1921	986
BUDAPEST XIV.	263	2055	1037
BUDAPEST I.	165	1208	558
BUDAPEST V.	134	1035	507
BUDAPEST IV.	132	991	669
BUDAPEST XVI.	112	881	401
BUDAPEST XVIII.	102	730	329
BUDAPEST XXII.	99	770	348
BUDAPEST XIX.	96	702	316
BUDAPEST IX.	95	631	285
BUDAPEST X.	93	672	385
BUDAPEST VII.	88	653	300
BUDAPEST VI.	78	510	226
BUDAPEST XV.	78	548	249
BUDAPEST VIII.	73	582	261
BUDAPEST XVII.	73	480	220
BUDAPEST XXI.	48	345	151
BUDAPEST XX.	33	214	96
BUDAPEST XXIII.	19	161	75
BUDAPEST	4183	32268	15404

5. táblázat. 5 millió forintnál nagyobb adóköteles jövedelmű adózók a főváros kerületeiben 1996-ban

A magas jövedelműek fővárosi koncentrációja kiterjed az agglomerációs településkörre. Ezt - az abszolút élmezőnybe tartozó Budaörsön kívül - jelzi az is, hogy további tizenöt agglomerációs településben él legalább tíz magas jövedelmű adózó. A térség nagyobb

városain (Dunakeszi, Érd, Szentendre, Százhalombatta, Gödöllő, Szigetszentmiklós, Vác) kívül bekerül ebbe a csoportba Solymár, Budakeszi, Göd, Budakalász, Fót, Törökbálint - itt a legmagasabb az országban a vizsgált csoport jövedelmének átlaga -, Nagykovácsi - ez az országban a legkisebb lélekszámú település, ahol több, mint tízen vallottak be öt millió forintnál nagyobb jövedelmet - és Pilisvörösvár is (lásd a 7. táblázatot). A települési élmezőnybe nem városi jogállású település csak az agglomerációból kerül be.

Legalább egy, 5mó forint feletti adóköteles jövedelmet bevalló, magas jövedelmű személy az ország 391 településében lakott, azaz - durván meghatározva - minden tizedik településben lakik legalább egy kiugró legális jövedelmű polgár. Öt olyan városunk van (Budapest, Szeged, Debrecen, Győr, Székesfehérvár), ahol több mint 100 személynek éri el a bevallott jövedelme ezt a szintet. A magas jövedelműek koncentrációja láthatóan nem követi automatikusan a lélekszámot, hisz a nagyvárosok közül nem kerül ide Miskolc és Pécs. További hat megyeszékhelyen 50 és 99 közötti személyre terjed ki ez az adózói kör: Miskolc, Pécs, Szolnok, Szombathely, Kecskemét és Nyíregyháza. A megyeszékhelyek közül a legkevesebb magas jövedelmű személy Egerben, Tatabányán és Salgótarjánban lakott.

Település	Adózók száma (fő)	Adóköteles jövedelem (mó ft)	Személyi jövedelemadó (mó Ft)
SZEGED	116	858	387
DEBRECEN	109	810	396
GYŐR	102	709	330
SZÉKESFEHÉRVÁR	101	736	345
MISKOLC	96	723	327
PÉCS	91	743	343
SZOLNOK	65	426	185
SZOMBATHELY	57	390	185
KECSKEMÉT	56	472	219
NYIREGYHÁZA	52	369	170
BÉKÉSCSABA	49	452	204
VESZPRÉM	48	338	147
SZEKSZÁRD	35	230	107
KAPOSVÁR	31	243	110
ZALAEGERSZEG	31	250	113
EGER	29	218	96
TATABÁNYA	23	155	71
SALGÓTARJÁN	22	158	75
Együtt	1113	8280	3810

6. táblázat. 5 millió forintnál nagyobb adóköteles jövedelmű adózók a megyeszékhelyeken 1996-ban

A nagyvárosokkal összemérhető helyzet jellemzi Dunaújvárost és az egyik közismerten legdinamikusabb kisvárost, Budaörsöt (!). Ötvenöt településben lakik legalább 10 itt számbavett személy: a megyeszékhelyeken és a 16 főváros környéki településen túlmenően egyaránt tíz település található ezek között a Dunántúlról illetve a keleti országrészből. E rangsorokban felbukkannak az átlagos adóköteles jövedelem szerint az országban - a főváros mellett - közismerten messze kiemelkedő, modern nagyipari centrumok, Tiszaújváros, Paks és Százhalombatta is. E városok feltűnően magas jövedelemátlagait azonban kevésbé határozzák meg a kiugró jövedelmek, jóval inkább a magas kvalifikációjú munkavállalók széles körére kiterjedő (az utolsó fillérig bevallásra kerülő) magas átlagos bér-és kereseti szint (hasonló jellegű Dunaújváros jövedelemeloszlása is).

Település	Adózók száma (fő)	Adóköteles jövedelem (mó ft)	Személyi jövedelemadó (mó Ft)
DUNAÚJVÁROS	78	549	245
BUDAÖRS	53	372	171
DUNAKESZI	48	349	155
ÉRD	41	277	122
SZENTENDRE	40	279	135
PAKS	39	318	142
SOPRON	37	307	137
TISZAÚJVÁROS	35	260	113
NAGYKANIZSA	33	279	149
SZÁZHALOMBATTA	31	249	107
SOLYMÁR	27	223	103
GÖDÖLLŐ	24	203	101
HÓDMEZŐVÁSÁRHELY	21	187	84
GYÖNGYÖS	21	156	69
TATA	20	137	61
BUDAKESZI	19	148	67
BAJA	19	125	57
SZIGETSZENTMIKLÓS	19	130	59
VÁC	18	109	48
GÖD	17	111	50
MOSONMAGYARÓVÁR	17	145	66
BUDAKALÁSZ	15	100	44
OROSHÁZA	15	133	61
FÓT	14	107	47
TÖRÖKBÁLINT	14	142	66
AJKA	13	77	35
HAJDUSZOBOSZLÓ	13	98	46
KOMÁROM	13	97	44
NAGYKÖRÖS	13	86	38
SIÓFOK	13	76	33
NAGYKOVÁCSI	12	91	40
JÁSZBERÉNY	12	92	39
KAZINCBARCIKA	12	87	41
PÁPA	12	75	33
CEGLÉD	11	108	50
PILISVÖRÖSVÁR	11	81	38

7. táblázat. 5 millió forintnál nagyobb adóköteles jövedelmű adózók vidéken 1996-ban
(a legalább 10 főt elért települések)

További 336 településben él legalább egy nagy adózó (5. táblázat). Ez a településkör elsősorban Pest megyében kiterjedt, feltűnően kevés település érintett a kisebb északi megyékben (Nógrád, Heves) valamint Zalában és Nógrádban. A hasonló nagyságú Vasban ezeknek kétszerese az érintett településkör. Elszórtan néhány egészen apró faluban is lakik egy-egy magas jövedelmű adózó, ellenpéldaként említést érdemel, hogy az ötezer főnél népesebb települések közül Mátészalkán illetve Bátorfőn egyetlen adózónak sem volt 5mó forintnál nagyobb bevallott jövedelme.

Hivatkozások

Fábián Z. - Róbert P. - Szívós P. 1998 Anyagi-jóléti státuszcsoporthoz tartozók társadalmi miliói (In: *Társadalmi Riport 1998*, TÁRKI, Bp.)

Förster, M. F. 1998 Az alacsony jövedelem és a szegénység mérése nemzetközi megközelítésben (In: Semjén A. szerk. *A jóléti állam közgazdasági megközelítésben*, Társadalompolitikai Olvasókönyvek, Hilscher R. Sz.E., Bp, pp. 13-88.)

Jövedelemeloszlás Magyarországon 1995, KSH, Bp, 1998

Kovács Cs. 1993. A települési és térségi jövedelemegyenlőtlenségek az adóköteles jövedelmek és a nyugdíjak alapján (In: Enyedi Gy. szerk. *Társadalmi-területi egyenlőtlenségek Magyarországon*, KJK, Bp) 359-383.pp.

Kovács Cs. 1997: *Területi jövedelem-egyenlőtlenségek*, MTA Stratégiai Kutatások Programja, III/1/A altéma, (kézirat)

Nemes Nagy J. 1996 Információs vákuumban a területfejlesztés. „*Falu - Város - Régió*” 10.sz, pp. 13-17.

Nemes Nagy J. 1998a Megyei fejlettségi különbségek Magyarországon a kilencvenes évek közepén (In: *BKE Jubileumi tudományos ülészek előadásai*, II. kötet, pp.979-990, Bp. BKE)

Nemes Nagy J. 1998b *A tér a társadalomkutatásban*. Hilscher R. Sz. E., Ember-Település-Régió sorozat, Bp., 281 p

Ruttkay É. 1997 Területi és települési különbségek a lakossági jövedelmekben “*Pénzügyi Szemle*” 9. sz., pp. 689-702.

Vági G1982. *Versengés a fejlesztési forrásokért*, KJK, Bp.

Az 1996-os jövedelmi felvételre nem válaszoló háztartások , KSH, Bp, 1996